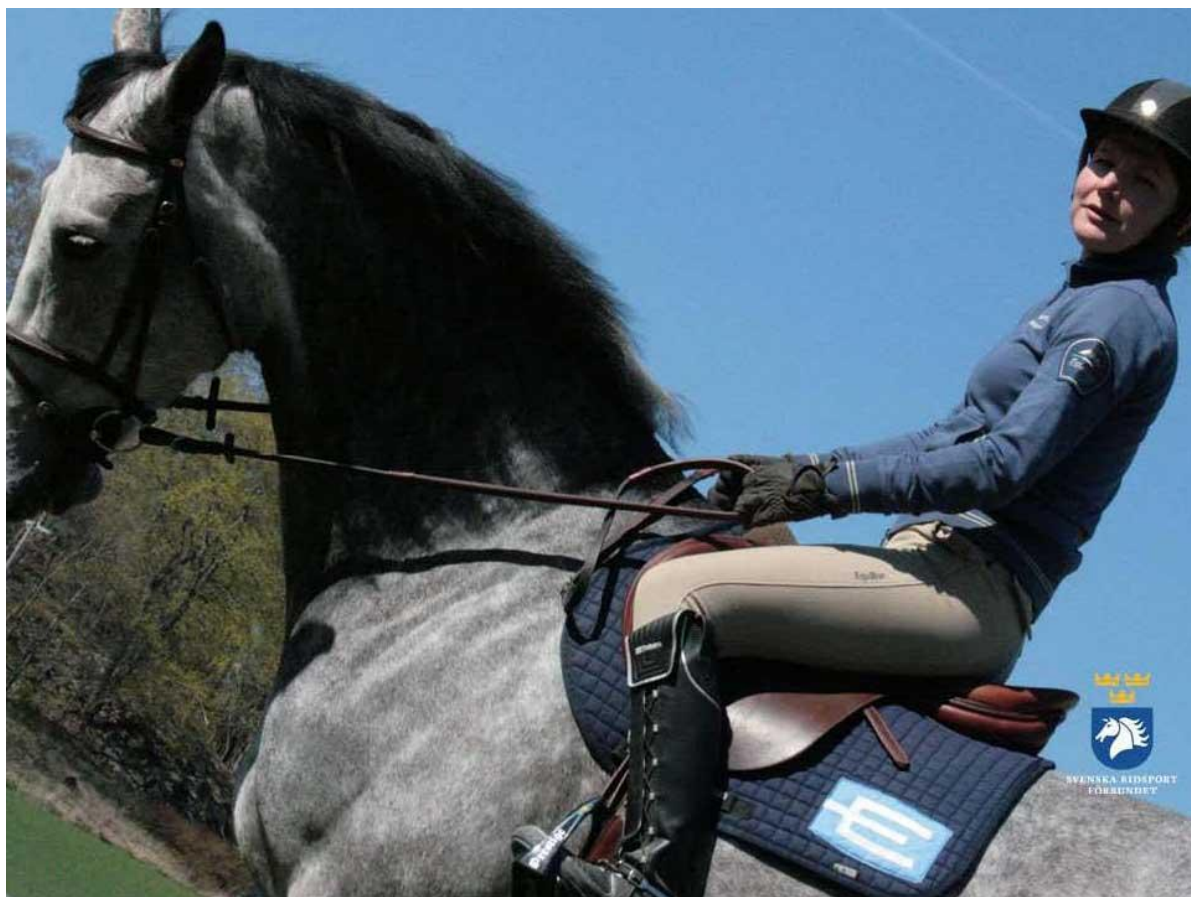

Hästen i dagens samhälle

Hur påverkas hästsektorn när samhället förändras? Och hur påverkas samhället av hästens starka comeback? Hästhållning berör idag många delar i samhället och många behov ska balanseras

Hästen har gjort en rejäl comeback i Sverige de senaste årtiondena. Efterkrigstidens tekniska utveckling medförde en snabb ”avhästning” och under 1970-talet var antalet hästar nere i 80 000.¹¹ Idag finns det mellan 265 000- 300 000 hästar vilket gör Sverige till ett av Europas hästtätaste länder. Enligt SCB finns två tredjedelar av hästarna i tätortnära miljöer.¹²

Idag är hästarna del av en sport- och fritidssektor som skapar stora värden. Enligt SLU visar en samhällsekonomisk analys 2004 att svensk hästnäring omsätter cirka 20 miljarder kronor per år inklusive spelet på hästar och skapar arbetstillfällen motsvarande 10 000 heltidstjänster.¹³ Men hästarna skapar också sociala värden. Majoriteten som sysslar med häst har det som en livsstil. Och fortfarande vilar mycket av hästsportens breda tillgänglighet på ideellt folkrörelsearbete.

¹¹ Hästutredningen, Lantbruksstyrelsens rapport 1991:4

¹² Hästar och anläggningar med häst 2004, SCB Statistiska meddelanden, JO 24 SM 0501

¹³ Hästnäringens samhällsekonomiska betydelse i Sverige, Johansson, Andersson, Hedberg, 2004

Att umgås med hästar bidrar till personlig utveckling, ansvarstagande och organisation. De som tycker om hästar upplever att de mår bättre såväl fysiskt och psykiskt. Den ger gemenskap och en meningsfull fritid. Man lägger ungefär lika mycket tid på sin häst oberoende om hästhållningen sker yrkesmässigt eller som hobby visar en studie genomförd i Gävleborg.

Den svenska ridskolan är unik genom att vara brett tillgänglig för barn och ungdomar. Till grund ligger samhällets ekonomiska stöd i kombination med ett omfattande ideellt föreningsarbete. Gemenskapen på ridskolan ger, framförallt flickor, lärande för livet. Man tränas att ta ansvar, utvecklar sig själv, får självförtroende och ledarkunskaper.¹⁴ De vuxna är också aktiva. Många vittnar om den totala koncentration samvaron med hästar innebär och den ”mindfulness” det skänker förutom fysisk träning. Inom ridsporten är det främst vid ridskolor som det finns underlag för heltidsanställda medarbetare.

Hästar har också visat sig vara lämpliga terapeutiska verktyg och används i friskvård, rehabilitering, habilitering, samt att bryta drogberoende och socialt utanförskap¹⁵. Idag finns ett växande intresse för samverkan mellan hästanläggningar, sjukvård, psykiatri och socialtjänst. Mer forskning behövs, liksom affärsmodeller, men erfarenheter visar att relationen mellan häst och människa är ett betydelsefullt verktyg som kan hjälpa människor som har svårt att relatera till andra. LRF har lanserat konceptet ”Grön omsorg” där man kombinerar lantgårdens resurser och anpassade sysslor med omsorgsverksamhet. Idag vänder sig de ”Gröna omsorgsgårdar” som är igång i första hand till kommunernas vård och omsorgsförvaltningar.¹⁶

Hästhållare och hästföretagare är viktiga målgrupper är det gäller tillväxt på landsbygden. Både med eller utan koppling till det traditionella jordbruket. Småföretagande innebär möjligheter att kunna bo kvar och verka aktivt på landsbygden. Men hästintresset kan också utgöra en drivkraft att flytta från stad till landsbygd och bidra till landsbygdsboende samt upprätthållandet av servicestrukturer. Enligt studien ”Hästar lockar kvinnor till landsbygden - en studie av hästägare och hästgårdar i Leksands kommun”¹⁷ är det i Sverige allt mer vanligt med flytt på grund av orsaker relaterade till livskvalitet och inte enbart på grund av arbete.

För lantbruket har hästen blivit en viktig kund. Affärer baserade på landets nära 300 000 hästar utgör en stor och växande verksamhet i lantbruksföretagen. De många hästarna i Sverige behöver stallplatser, foder och beteshagar. Åtskilliga lantbrukare är engagerade, framför allt med att odla och sälja grovfoder. För att föda en häst krävs i genomsnitt drygt ett hektar. Det innebär att alla Sveriges hästar bidrar till att hålla en markyta öppen som är nästan lika stor som Blekinge.

Fina sporthästar har världen som marknad. Uppfödning av sunda och hållbara hästar kräver tillgång till stora betesmarker där ston med föl och unghästar kan hållas. Här är landsbygdens

¹⁴ Att utveckla handlingskraft, 2007; Forsberg, Lena; Which identity do girls create in the stable? 2006; Forsberg, Lena; Tebelius, Ulla; Luleå Tekniska Universitet

¹⁵ Hästar som redskap i medicinsk behandling, 2005; Siv Flygare; Helena Forsberg, Djurs och människors hälsa, 2007; Margareta Håkansson, SLU; Hästen ett alternativ inom psykosocialt behandlingsarbete, 2004; Liselott Jönsson; Stockholms Universitet, Socialhögskolan

¹⁶ Grön omsorg, LRF

¹⁷ Mattsson, 2004 och Elgåker, 2006

gleshet en konkurrensfördel för Sverige i förhållande till tätbefolkade hästnationer som exempelvis Tyskland och Holland. När det gäller att förädla och marknadsföra ridhästar genom en professionell utbildning och försäljning, ligger Sverige fortfarande efter många andra hästnationer.

Hästturism är en annan verksamhet som expanderat de senaste åren om än från låga nivåer. Det kan vara turridning, turistikörning med vagn eller släde, rid- och körleder, kursverksamhet, eller deltagande i hästevenemang. Svårigheten för de ofta små turistföretagen är att nå ut på marknaden. Strategiska samarbeten är viktiga för att kunna erbjuda attraktiva paket med tillhörande mat, boende och resor.

Bruksanvändningen av häst har börjat få ett genombrott på nytt. Idag ökar efterfrågan på att utföra tjänster i skog och samhällsnära uppdrag som parkskötsel vilket kan tjäna som underlag för hel- eller deltidsarbete. En aktuell studie vid SLU visar att 64 kommuner anlitar hästentreprenörer och att fler kommuner kan tänka sig att följa efter.¹⁸

Sverige har höga djurskyddskrav och djurskyddet är generellt sett också gott. Ansvaret för föreskrifterna har det senaste året samlats hos Jordbruksverket och för tillsynen hos länsstyrelserna för en mer enhetlig tolkning och tillämpning av regelverken.

Tillväxt med växtvärk

Hästsektorns tillväxt innebär praktiska och strukturella problem som måste hanteras. Idag är hästrelaterade verksamheter oftast integrerade i samhället på ett annat sätt än när hästen var en del av det traditionella lantbruket. Det innebär att det är många behov som riskerar att ställas mot varandra och som behöver balanseras. Behov som definitivt har tagit delar av samhällsplaneringen ”på sängen”.

Rapporten ”Hästen i landskapet”, Catharina Svala, SLU Alnarp, visar exempelvis att kommunerna i arbetet med översiktsplaner sällan tagit reda på var hästarna och hästgårdarna finns samt vilka behov de medför. Mer än 200 000 hästar finns, enligt Jordbruksverkets beräkningar, i tätortsnära miljöer. För barn- och ungdomar är det viktigt att kunna ta sig enkelt och säkert till ridskolan och enskilda hästägare vill ha nära av tid, miljö och ekonomiska skäl. En utveckling som fortsätter och som ställer krav på en förutseende planering från landets kommuner.

Hästar behöver mark. Idag är konkurrensen om marken och bristen på utrymme ett vanligt problem. Även vid nyanläggning och då ridskolan flyttas, kan marktillgången vara ett problem. Det är därför betydelsefullt att skapa förståelse bland kommunala politiker och tjänstemän för hästverksamheters behov och de lösningar som finns.

När bostäder kryper nära hästanläggningar är det inte ovanligt att problem uppstår. Boende klagat över störningar i form av allergier, flugor och lukt. Och erfarenheterna visar att myndigheterna inte alltid vet hur man ska hantera konflikterna eller hur lagstiftningen ska tolkas och tillämpas. Plan- och bygglagens krav på hälsohänsyn vid beslut är de bestämmelser som styr den mest strikta synen på hästar inom ramen för den fysiska planeringen.¹⁹

¹⁸ Demand and economic potential for working horses in Swedish municipalities, Camilla Källman, SLU

¹⁹ Hästen i kommunen, HNS

Aktuell forskning tyder på att halten av hästallergen i utomhusluft minskar dramatiskt på relativt kort avstånd från hästen. Ett mer omfattande problem är det allergen som transporteras via stallkläder till miljöer där djur normalt sett inte förekommer. Hästsektorn har satsat på information, men det är också betydelsefullt att det finns omklädningsrum och duschar att tillgå vid exempelvis ridskolor och hästanläggningar.

De flesta människor som rider och har häst vill kunna rida utomhus på ett säkert sätt. Helst utan biltrafik och på hala asfaltunderlag, i likhet med andra motionärer. Allemansrätten gör fortfarande att ridning och körning med häst är tillåten på de flesta vägar och i terrängen. Naturvårdsverket sammanfattar allemansrätten med ”Inte störa – inte förstöra”. Ridslingor är i framförallt hästtäta områden lösningen på många problem och konflikter mellan ryttare, trafikanter, markägare och boende. Men viktigast av allt är att antalet allvarliga olyckor minskar.

I rapporten ”Hästen i Lundalandskapet”²⁰ framgår att det är viktigare med kvalitet än kvantitet och att en bra ridslinga med möjlighet att både trava och galoppa tillgodoser de flesta ridandes behov av uteridning till vardags. Det är naturligtvis bra med möjlighet till variation, men säkerhet och vardagstillgänglighet bedöms som viktigare.

Fortfarande gäller reglerna i trafikförordningen för den som framför en häst i trafik och att ryttare skall framföra sitt ekipage på körbanan om inte någon särskild ridbana finns anordnad, vilket kan leda till farliga situationer när ridande tvingas ut i trafiken. Gångväg, cykelväg eller trottoar får inte användas för ridning om det inte är särskilt skyltat.

Regeringen satsar på en expanderande hästnäring

Hästföretagandet i Sveriges landsbygder stöds inom ramen för landsbygdsprogrammet, genom programmet ”Livskraftigt hästföretagande” och genom insatser för forskning inom hästområdet.²¹ Exempel på initiativ till utveckling av hästföretagande som nämns i regeringens skrivelse 2008/09:167 är utbildning och kompetensutveckling, utveckling av kvalitetssystem för uppfödning av svenska hästar, insatser för att förbättra hästföretagens arbetsmiljö, samverkan med andra landsbygdsföretagare inom bland annat turistnäringen och etablering av företagsbyar för hästanknutna företag och andra landsbygdsföretag.

År 2006 inledde regeringen via Jordbruksverket satsningen på ”Livskraftigt hästföretagande, vilken fortsatt 2007, 2008 och 2009. Att öka kunskapen om hästsektorn och att identifiera möjligheter till utveckling har varit prioriterat. Liksom att bygga nätverk, utveckla kompetenser samt förbättra kommunikation och samverkan. Både mellan sektorn och samhället, men också för att undanröja att frågor hanteras i ”stuprör” inom näringen och myndighetssfären.

2009 gjordes en tydlig prioritering av projekt ägnade att skapa strukturer med förutsättningar att främja en regionalt hållbar tillväxt och utveckling av hästsektorn. Svenska Ridsportförbundets projekt Regionala Hästforum i samverkan med LRF är Jordbruksverkets största enskilda satsning genom ”Livskraftigt hästföretagande”.

²⁰ Hästen i Lundalandskapet; Elgåker 2004, SLU

²¹ Regeringens skrivelse 2008/09:167, En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder

Andra projekt 2009 är; Livskraftig hästnäring på Gotland/Gotlands Ridsportförbund, Hästkompetenscentrum Dingle, Dingle naturbruksgymnasium, Hästlyftet – kompetenscentrum Gävleborg/Länsstyrelsen Gävleborg, Hästen i Skåne – regional plattform/Region Skåne, Hästcentrum Skåne nordost/Hässleholms kommun, Regionalt Hästkompetenscentrum i Mittnorrlands inland/ Espmark Innovation AB, Utveckla hästnäringens livskraft i Norrtälje kommun/Norrtälje kommun, Regionalt Hästcentrum Boden/Boden utveckling AB.

Fem pionjärprojekt med utveckling och samordning på agendan

De senaste åren har ett antal projekt startats på både kommunal och regional nivå. Inriktningen är ofta kompetensutveckling för både hästföretagare och enskilda hästhållare samt att kartlägga och samordna hästsektorn.

2001 startade två kommunala projekt ”Häst i Heby” och ”Hästkommunen Falkenberg” som ett led i landsbygdsutvecklingen. Sjöbo kommun har färdigställt en kartläggning av hästrelaterade utvecklingsmöjligheter och fem kommuner i nordöstra Skåne har gått samman i en gemensam utredning kring hästverksamhet. Vaggeryds kommun arbetar med att utveckla travbaneområdet och Lunds kommun har tagit fram en handlingsplan för häst- och ridverksamheten. 2004 gjorde Göteborgs stad en utvecklingsplan för ridsporten i Göteborg som resulterade satsningar på ridslingsor och anläggningar.

Hästcentrum Skara har funnits sedan 2002 och startade som ett regionalt projekt delfinansierat av Regionen Västra Götaland. Idag samverkar nio organisationer i Hästcentrum kring information, utbildning och utveckling. Hästcentrum ses som ett regionalt kunskapscentrum med nära koppling till SLU. Centrat är kommersiellt oberoende. Ett flertal projekt är sprungna ur Hästcentrum.²²

I Skåne startade projektet Hästen i centrum 2002 som 2005 övergick till Hästen i Skåne med stöd av landsbygdsutvecklingspengar. Intressenter initialt var LRF, Agria, Länsförsäkringar företagare, Region Skåne, Kommunförbundet, Länsstyrelsen. Från hösten 2009 ombildas Hästen i Skåne till en förening med mål att utvecklas till ett regionalt nav för hästfrågor i Skåne. Huvudsyftet med verksamheten är "att vara en självklar och etablerad part för hästrelaterade frågor i Skåne för utveckling av hästsektorn". Hästen i Skåne har en hemsida som ska fungera som servicefunktion och samlingspunkt för Skånes alla hästverksamheter, för ryttare, uppfödare, stallägare, hästföretagare och alla andra som är engagerade inom skånsk hästverksamhet.²³

Projektet Häst i Sjuhärad²⁴ startade 2003 med syfte att finnas som rådgivare åt hästägare och företagare, som en del av landsbygdsföretagets nya behov. Projektet är idag placerat på Hushållningssällskapet i Sjuhärad. F n görs en förstudie åt Länsstyrelsen i syfte att bilda ett hästföretagarnätverk. Där ska frågor om företagande, kompetensutveckling, bästa nytta av nätverket samt problem och möjligheter lyftas. Syftet är också att förändra samhällets attityd till hästföretagande, genom att skapa en ”Hästföretagarlots” det vill säga en löst sammansatt grupp av myndigheter, organisationer och andra som får hästfrågor på sitt bord för att hjälpa hästföretagare i olika frågor. Häst i Sjuhärad arbetar också med rådgivning, kurser och besök.

²² Hemsida Hästcentrum Skara; <http://hastcentrum.slu.se>

²³ Hemsida Hästen i Skåne; www.hasteniskane.se

²⁴ Hemsida Hushållningssällskapet Sjuhärad

HästHalland startades som ett projekt år 2005 av LRF Halland, Hushållningssällskapet Halland och Region Halland. HästHalland är idag ett regionalt initiativ, formellt ägt av Hushållningssällskapet Halland som en mer integrerad del av verksamheten. Syftet är att stödja en hållbar utveckling för hästnäringen och bidra till lokal och regional utveckling genom att möjliggöra för hästnäringen att växa mer accepterat, definiera och beskriva hästnäringen, bygga en gemensam plattform för hästfrågor i Halland. Inom området Arbete/Näring ska hästföretagarnas affärsutveckling stödjas genom att hästföretagandet blir mer accepterat som företagande, samt genom samordning mellan hästföretag med olika varor och tjänster. Inom Fritid/Hobby/Rekreation/Upplevelse är målet att hästen får en tydligare plats i samhällsplaneringen.²⁵

Projektet Hästen i Gävleborg (idag Hästlyftet Gävleborg) startade 2003 med Länsstyrelsen som värd. Man har kartlagt hästnäringen, arbetar för att utveckla företagande genom samordning, bildande av företagsnätverk och stimulerar dialog med kommuner i Gävleborg. Ridsportdistriktet sitter i styrgruppen sedan starten. Finansiering har skett via Jordbruksverket Livskraftigt hästföretagande, landsbygdsutvecklingsstöd samt regionala tillväxt medel. Målgruppen är hela sektorn och ledorden är ”Välmående hästar i ett attraktivt län”.²⁶

2009 har Hästlyftet beviljats medel för att under en tvåårsperiod ta fram en modell för ett hästkompetenscentrum som ska samordna frågor som berör allt från den enskilda hästägaren till samhällsbyggande insatser. Huvudman för projektet är Länsstyrelsen Gävleborg.

Svenska Ridsportförbundet

Rikstäckande idrottsorganisation med "dubbel hemvist"

1993 tog Ridsportsverige ett stort steg genom att samla bredd, sport, elit, ponny och häst inom ett förbund. Med syftet att kraftsamla och att kunna kommunicera med en röst i förhållande till samhället.

Ridsporten är en av de största medlemsorganisationerna i idrottsrörelsen och en viktig del av hästsektorn. Som ett av Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund måste SvRF verksamhet stå i överensstämmelse med idrottens mål och inriktning vad gäller;

- God folkhälsa genom att ge möjligheter för barn, ungdomar och vuxna att motionera och bedriva idrott
- Självständig idrottsrörelse med både en bred verksamhet på bas av ideellt engagemang och elitidrott.

²⁵ Hemsida HästHalland www.hasthalland.se

²⁶ Rapport Välmående hästar i ett välmående län; M Femling, 2009